

Folke Nibelius, *Lord Bolingbroke (1678-1751) and history. A comparative study of Bolingbroke's politico-historical works and a selection of contemporary texts as to themes and vocabulary.* Acta Universitatis Stockholmensis. Stockholm Studies in the History of Literature 47, Almqvist & Wicksell International, Stockholm 2003 (370 s.)

DENNA LITTERATURVETENSKAPLIGA avhandling är snarast ett specimen i idéhistoria. Den handlar om Lord Bolingbroke, misslyckad torypolitiker men betydelsefull publicist och opinionsbildare i 1720- och 30-talens England. I centrum står Bolingbrokes användning av historien. Författaren analyserar Bolingbrokes texter dels med hänsyn till deras politiska budskap, dels med avseende på hans förhållande till och bruk av historien. Därutöver har han företagit en undersökning av de politiska nyckelorden i texterna.

Bolingbroke var tory i opposition mot Horace Walpoles whig-politik. Han förenade lojalitet med den konstitutionella monarkin med honnörsord och värden ur den romerska republikanska traditionen i en blandning som idéhistoriskt är ganska svårbestämd. Tämligen allmänt omfattade begrepp som patriotism, frihetsanda, frihet och dygd och kritik av korruption och lyx var ingredienserna i hans förkunnelse. De ingår i den republikanska traditionen från renässansen men förenades alltså av Bolingbroke med lojalitet med den engelska begränsade monarkin. Bolingbrokes teman och idéer var av antikt ursprung men somliga termer uttryckte nya nyanser. Parti och opposition är sådana. Patriotismen var ett överordnat värde; Bolingbroke var en av dem som gav den en central roll i 1700-talets politiska språk. »Commerce» är ett annat honnörsord, trots att det borde vara misstänkt i den antimerkantila kritik av egenyttnan som annars hörde till den republikanska traditionen. Likafullt anammades det av både whigs och tories; handeln var av så uppenbart vital betydelse för England att ingen kunde förkasta den. Honnörsorden är alltså till stor del allmänt hållna och möjliga att använda för alla parter; deras politiska tendens hos Bolingbroke framgår först av de polemiska situationer han invecklade sig i.

Intressant är vad författaren skriver om Bolingbrokes idéer om hur man skall skriva och

läsa historia. Som historieskrivare använde sig Bolingbroke naturligtvis av den antika referensramen, men påfallande stor är hans uppmärksamhet på den från hans synpunkt moderna historien, i synnerhet då den engelska 1500- och 1600-tals-historien, vederbörligen tolkad som kritisk spegel åt samtiden. Dock saknar man här en inplacering av Bolingbroke i historiografins historia; han stod i den gamla tradition där historien är *magistra vitae*, men hanterade den på ett nytt sätt som borde ha identifierats bättre. En intressant detalj är Machiavellis tvetydighet i Bolingbrokes läsning; hans roll som å ena sidan realistisk rådgivare åt fursten och å andra sidan republikansk ideolog svarar mot Bolingbrokes kungliga republikanism och gör att florentinaren besparas de fördömanden som eljest var så vanliga.

Dispositionen av avhandlingen är inte helt klar. Texten har utarbetats under lång tid, vilket märks på att undersökningar som inte varit planerade från början utförs på vägen. En fråga som »why these key-words» tycker man borde ha besvarats innan undersökningen av dem börjar i stället för som nu i konklusionen (s. 261). En mindre anmärkning som kanske är personlig men av visst allmänt intresse: författaren inleder nästan alla kapitel och delkapitel med ett citat. De är ofta välvalda, men det trötter åtminstone mig att börja läsningen av varje avsnitt med att absorbera innehållet i ett ibland inte alldeles genomskinligt citat utan att ännu ha fått det sammanhang det skall sättas in i.

En svaghet i såväl analysen av Bolingbrokes förhållande till historieskrivningen som i studiet av nyckelorden är att den diakrona dimensionen nästan helt saknas. Bolingbrokes historieanvändning och politiska vokabulär sätts inte i relation till tidigare motsvarigheter. I huvudsak sänks man ned i Bolingbrokes värld och förblir där utan perspektiv vare sig bakåt eller framåt i tiden. Undersökningen av de politiska orden, som kostat författaren mycken möda, hade också vunnit på att relateras till den livliga forskningen om politisk begreppshistoria på senare år. (Koselleck, även Skinner, som bara förekommer perifert i avhandlingen). Författaren gör ofta iakttagelser som vore värda att sättas i förbindelse med antaganden och generaliseringar i andra studier.

Samtidigt finns här uppenbara förtjänster.

Avhandlingen är sorgfälligt utförd med god akribi och skriven på en behaglig engelska. Studiet av de politiska nyckelorden hos Bolingbroke är värdefullt för allt vidare Bolingbroke-studium, och ger dessutom substantiella bidrag till förståelsen av den tidens politiska språk. En ny undersökning som osökt inställer sig är en jämförelse mellan Bolingbrokes politiska vokabulär och den som användes i frihetstidens Sverige; Bolingbroke var inte okänd i Sverige, men hur mycket han lästes är okänt.

Sammanfattningsvis är avhandlingen en lärd produkt som på sitt begränsade område tillför ny kunskap. Den saknar dock den skärpa i problemställningen och den anknytning till annan forskning som hade kunna placera den i den begrepps-historiska frontlinjen.

Bo Lindberg

ÖVRIGA RECENSIONER

Knapas, Rainer, *Monrepos. Ludwig Heinrich Nicolay och hans värld i 1700-talets ryska Finland*, Atlantis, Stockholm, 2003, ISBN 91-7486-767-9. Cirkapris 320 kr.

KONST- OCH KULTURHISTORIKERN Rainer Knapas, som tidigare bland annat givit ut Gustaf Mauritz Armfelts och Elias Lönnrots reseanteckningar, framlägger här frukten av ett mångårigt forskningsarbete kring herrgården Monrepos, »Vilan», utanför Viborg. Viborg och Monrepos har, som Knapas skriver i förordet, ännu idag »något av en magisk klang» i Finland, som symboler för det förlorade Karelen. Ett starkt vittnesbörd om dess ställning i nationalmedvetandet var den exceptionella framgången under 1950-talet för balladen »Muistatko Monrepos'», »Minns du Monrepos». Namnet Monrepos går tillbaka till 1780-talet och gavs av den förste byggherren, hertig Friedrich Wilhelm av Württemberg, rysk

ståthållare i Viborg. Redan år 1788 övertogs godset av den franskfödde litteratören, boksamlaren och konstälskaren Ludwig Heinrich Nicolay, vilken var verksam vid ryska hovet.

Nicolay var född i Strasbourg 1737, som son och dotterson till framstående jurister. Avsikten var också att han själv skulle bli jurist i det allmännas tjänst, men hans håg stod egentligen mera till filosofi och litteratur. Med särskild omsorg studerade han de latinska skalderna och La Mottes, La Fontaines och C. F. Gellerts fabler, vilka han också skickligt efterhärnade.

Efter studier i Paris och bildningsresor till Österrike, Italien, England och Holland kom han år 1769, 32 år gammal, till Katarina II:s hov i S:t Petersburg som informator för tronföljaren Paul Petrovitj, sedermera Paul I, denne »prince adorable», som efter trontillträdet 1796 förvandlades till »despote implacable» och mördades efter några år av vanstyre. Nicolay kom lyckligt igenom dessa turbulenta händelser och vann även den nye kejsaren Alexander I:s välvilja. Han hade med åren avancerat till statsråd, friherre och direktor i ryska vetenskapsakademien och erhållit geheimeråds titel. Efter pensioneringen blev han sitt nya hemland Ryssland trogen och dog på Monrepos 1820.

Ehuru upplysningsman var Nicolay en son av *l'Ancien Régime*, som delade Katarina II:s och Paul I:s oro för eventuella återverkningar av revolutionen i Frankrike. Han kommenterar inte händelserna år 1789 med ett ord i sina brev eller i sin diktning. Han tycks över huvud taget ha varit mycket försiktig – man tror sig ana ett drag av opportunism – i sina ställningstaganden. Således undvek han att låta sig inväljas i hemliga ordenssällskap såsom den inflytelserika frimurarorden och undgick därmed lyckligt att komprometteras av det politiska livets förvecklingar.

Rainer Knapas ger en ingående bild av den *oeconomia rustica* varpå verksamheten vid Monrepos baserades. Den nyblivne byggherren Nicolay gick med liv och lust in för att förvandla sitt Monrepos till »ett Arkadien i Norden». Så gott som alla tidstypiska projekt tycks ha stått på hans önskelista. Bland de kuriositeter som förverkligades fanns en »kinesisk champignjon», ett parasoll över en inhägnad terrass som uppfördes på krönet av ett väldigt klippblock, med tillhörande